

การถ่ายทอดความรู้ภายในหน่วยงาน

โดย นางวนิดา คำแฝง
นิติกรชำนาญการพิเศษ

เรื่อง “บทบาทการไตสวนในศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ”

นายอริคม อินทุภูติ ผู้พิพากษาศาลฎีกา ได้อภิปรายถึงแนวความคิดการนำระบบไตสวนมาใช้ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เริ่มมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา และเริ่มใช้ระบบไตสวนในคดีเลือกตั้ง ต่อมาคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นว่าการดำเนินดังกล่าวมีผลดี จึงขอให้รัฐบาลจัดตั้งศาลเพื่อพิจารณาคดีทุจริต ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นว่าศาลไม่ควรจัดตั้งโดยฝ่ายบริหาร เพราะอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในกระบวนการของศาลยุติธรรม จึงได้ไปปรึกษากับประธานศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะนั้น เพื่อจะได้มีการร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเสนอต่อสภา เพื่อขอจัดตั้งศาลในการร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้นำระบบการไตสวนมาใช้ ภายใต้หลักการ ๔ หลักการ ดังนี้

๑. หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่เคร่งครัด

- นำมาใช้ในการยื่นบัญชีระบุงพยาน คู่ความมีสิทธิอ้างพยานหลักฐานทั้งปวงหากไม่ถูกต้อง ศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ไขได้
- การขยายระยะเวลา ศาลมีอำนาจยื่นหรือขยายระยะเวลาได้ตามความจำเป็นไม่ต้องมีพฤติการณ์พิเศษก็ขอขยายระยะเวลาได้ (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๙)

๒. หลักการศาลสามารถค้นหาความจริงในคดี เมื่อศาลมีส่วนในการค้นหาความจริงจะได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง เป็นธรรม

- การตรวจพยานหลักฐาน วันตรวจพยานหลักฐานต้องส่งบันทึกคำพยานต่อศาล การโต้แย้งพยานหลักฐานต้องมีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ยกฟ้องด้วยเหตุจกไม่มาไม่ได้ (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๒๑)

- การสืบพยานเพิ่มเติมศาลมีอำนาจสั่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช.หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๒๓)

- การเรียกพยานเอกสารจากหน่วยงาน
- การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อปฏิบัติหน้าที่ เช่น หากศาลดูรายงานทางบัญชีไม่เข้าใจ อาจเรียกธนาคารหรือนักตรวจสอบบัญชีมาช่วยอ่านและตรวจสอบได้ มีอำนาจสั่งให้ไปเดินเผชิญสืบแทนได้

- การถามพยาน พยานบุคคลเบิกความด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาลเป็นหลัก หลังจากนั้นจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติมได้ การถามใช้คำถามนำได้ ไม่มีการถามค้าน (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๒๕)

- ศาลมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีลับหลังจำเลยที่หลบหนีได้ (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๒๘)

๓. หลักการคุ้มครองสิทธิของจำเลย

- ให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดีอย่างเต็มที่
- การคัดคำเบิกความพยานสามารถขอคัดถ่ายได้ตลอด ซึ่งแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔(๒) ห้ามมิให้อนุญาตให้คู่ความคัดถ้อยคำพยานฝ่ายตนจนกว่าจะได้สืบพยานฝ่ายตนเสร็จสิ้นแล้ว เว้นแต่จะมีพฤติการณ์พิเศษ

๔. หลักการคุ้มครองสังคม

- อายุความ ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนี ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดี หรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยหลบหนีร่วมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๑๓ วรรค ๑)
- การหลบหนีประกันเป็นความผิดอาญามีโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พ.ร.บ.วิ.ทุจริต มาตรา ๑๘)
- กรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนี ความผิดดังกล่าวไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นมีการสั่ง ไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือ ถอนฟ้อง (พ.ร.บ.วิ.ทุจริต มาตรา ๑๔ วรรค ๑ และวรรค ๒)
- ศาลมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีลับหลังจำเลยที่หลบหนีได้ (พ.ร.บ.วิ.ทุจริต มาตรา ๒๘)
- การริบทรัพย์ การริบทรัพย์สินให้ครอบครัวถึงประโยชน์ อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ และทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาแทนทรัพย์สิน หรือประโยชน์ดังกล่าว รวมทั้งประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้น และกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของศาลในการริบทรัพย์สิน (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๓๑ ,๓๒)
- การอุทธรณ์ ฎีกา ใช้หลักการแสดงตน จำเลยซึ่งมิได้ถูกคุมขังยื่นอุทธรณ์ หรือฎีกา ต้องแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาโดยไม่มีข้อยกเว้น (พ.ร.บ.วิ.ทุจริต มาตรา ๔๐)

นายอนุวัตร มุทิกการ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง อภิปรายถึงแนวทางปฏิบัติในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ มีกฎหมายเกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.๒๕๕๙
๒. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.๒๕๕๙
๓. ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.๒๕๕๙

อำนาจพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ร.บ.จัดตั้งฯ ม.๓ ,๗)

(๑) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา ม.๑๔๗ ถึง ๑๖๖ , ๒๐๐ ถึง ๒๐๕ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น หรือความผิดอื่นอันเนื่องมาจากการประพฤติมิชอบ

(๒) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลที่กระทำความผิดฐานฟอกเงิน ที่เกี่ยวเนื่องกับความผิดตาม (๑) หรือกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานรัฐ กฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐหรือกฎหมายอื่น ที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

(๓) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษบุคคลในความผิดเกี่ยวกับการเรียก รับ ยอมจะรับ หรือให้ ขอให้รับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด หรือการใช้กำลังประทุษร้ายขู่เข็ญว่าจะใช้กำลัง ประทุษร้าย หรือใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจหรือข่มขืนใจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ ไม่กระทำการ หรือ ประวิงการกระทำใด ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น

(๔) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้เป็นคดี ทุจริตและประพฤติมิชอบ

(๕) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษบุคคลที่ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ บุคคลตาม (๑) ถึง (๔) ไม่ว่าในฐานะตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนหรือผู้สมคบ

(๖) คดีเกี่ยวกับการจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบหรือ จงใจยื่นบัญชีและเอกสารดังกล่าวด้วยข้อเท็จจริงอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

(๗) คดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะเหตุรั่วรายผิดปกติหรือมีทรัพย์สิน เพิ่มขึ้นผิดปกติ

(๘) กรณีที่มีการขอให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดก่อนยื่นฟ้องหรือ ยื่นคำร้องขอตาม (๑) ถึง (๗)

เขตอำนาจศาล ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง มีอำนาจครอบคลุม ท้องที่ ๖ จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดอื่นซึ่งยังไม่เปิดทำการศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และคดีที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร นอกจากนั้นศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางยังอาจใช้ ดุลพินิจรับคดีอื่นซึ่งเกิดขึ้นนอกเขตอำนาจศาลได้ (พ.ร.บ. จัดตั้ง มาตรา ๑๐ และ ๑๑)

ผู้ที่มีอำนาจฟ้อง ได้แก่ อัยการสูงสุด ประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ พนักงานอัยการ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และผู้เสียหาย (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๑๖)

การฟ้องคดี

การบรรยายฟ้องต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๘ และมีข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิ ชอบ และระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด และชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะ ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง)

หากฟ้องไม่ถูกต้องศาลต้องสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้อง (พ.ร.บ. วิ.ทุจริต มาตรา ๑๕ วรรคสอง) ซึ่งแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๖๑ ถ้าฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมายให้ ศาลสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง หรือยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง

นางสาวจิรฉวี อินทจาร เลขานุการศาลภาษีอากรกลาง อภิปรายถึงทฤษฎีของระบบการไต่สวน เปรียบเทียบระบบไต่สวนกับระบบกล่าวหา ระบบกล่าวหามีการใช้ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Common Law) ซึ่งในอดีตการหาว่าบุคคลใดกระทำความผิดนั้นต้องใช้วิธีการต่อสู้หรือที่เรียกว่า Law of The Battle ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้าจะช่วยคนที่กระทำถูกต้องโดยแบ่งออกเป็น ๓ ฝ่าย ได้แก่ ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาและศาล โดยในปัจจุบันการต่อสู้ได้เปลี่ยนแปลงมาใช้พยานหลักฐานซึ่งต้องกระทำโดยเปิดเผยและเป็นการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ข้อเสียของระบบกล่าวหาคือ หมายความว่าใช้เทคนิคในการต่อสู้คดีทำให้เสียความเป็นธรรม สามารถถึงกระบวนพิจารณาให้ล่าช้าได้ ในคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายอาจไม่ใช้วิธีการที่ดีที่สุดในการค้นหาความจริง

ระบบไต่สวน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีเป็นศาล โดยศาลจะเป็นผู้ที่ทำการค้นหาความจริงด้วยตนเองเป็นหลัก การแสวงหาพยานหลักฐาน ควบคุมการไต่สวน จนถึงการศึกษา โดยศาลจะรับฟังพยานจนจบ หลังจากนั้นศาลก็จะทำการซักถามเพิ่มเติมในภายหลังเอง หากนายความจะซักถามพยาน ก็ต้องให้ศาลเป็นผู้ถาม ซึ่งแตกต่างกับการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหาที่บทบาทการดำเนินคดีจะอยู่ที่คู่ความ คือโจทก์กับ จำเลยเป็นหลักเป็นการต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความด้วยกันเอง ศาลไม่ค่อยมีบทบาทในการดำเนินคดีเพราะศาลต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด

นางสาวยิ่งรัก อัจฉานนท์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา อภิปรายถึง ระบบการไต่สวนของประเทศฝรั่งเศส ในอดีตการพิจารณาคดีในประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบการทรมานเพื่อให้ได้ความจริง คดีจะถูกตัดสินโดยนักพรตหรือนักบวช แต่หลังจากที่มีการปฏิวัติประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๙ โดยรวมถึงการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายเป็นการใช้ระบบลูกขุน

การสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมในแนวคิดระบบของการไต่สวน ตำรวจและอัยการเป็นผู้สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในเบื้องต้น โดยร่วมกันค้นหาความจริง ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาผู้ไต่สวน หรือกรณีที่เป็นโทษไม่ร้ายแรงพนักงานอัยการจะเป็นผู้ควบคุมการสอบสวน การสอบสวนโดยผู้พิพากษาเป็นรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศส ใช้ในกรณีที่ยุ่งยากซับซ้อนโดยให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นบุคคลที่มีความชำนาญและมีความรู้เป็นผู้ทำการสอบสวนเพื่อหาสาเหตุของการกระทำ ความผิดก่อนที่จะนำคดีไปสู่ศาล และคานอำนาจกับพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตามการไต่สวนนี้มีความแตกต่างจากการสอบสวน คือ การไต่สวนนั้นไม่ได้มีจำกัดระยะเวลา มีความหลากหลายไม่มีขอบเขตที่จำกัดเหมือนการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ ฝ่ายคดี ชื่อน่าสังเกตอีกประการคือ บุคคลที่อยู่ในกระบวนการไต่สวนจะไม่อยู่ในฐานะของผู้ต้องสงสัยหรือผู้เสียหาย แต่มีฐานะเป็นผู้ถูกกล่าวหากับคู่ความฝ่ายแพ่ง

ระบบลูกขุนในประเทศฝรั่งเศส ศาลพิจารณาคดีโดยใช้ระบบไต่สวน โดยมีผู้พิพากษาเป็นผู้ถามพยาน มีคณะลูกขุนจำนวน ๑๒ คน ซึ่งมีหน้าที่นั่งฟังการพิจารณา การสืบพยาน คู่ความอ้างพยานหลักฐานได้ทุกชนิดเพื่อหาความจริง และคณะลูกขุนมีอำนาจตัดสินในปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ในการพิจารณาคดีหากปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยมีความผิด ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนจะปรึกษาร่วมกันในการตัดสินลงโทษโดยใช้คะแนนเสียง ๒ ใน ๓ และ ในชั้นอุทธรณ์ ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้